

Dr. sc. Vesna BAUER MUNIĆ

CRKVA SVETE ANE U POBRIMA NA PUŽEVOM BREGU

UDK: 726.52.025.4(497.5 Pobr)
UDC:

Prethodno priopćenje
Preliminary communication

Ključne riječi: crkva sv. Ane, dogradnja, proširenje, preinake, graditeljska baština

Članak je posvećen crkvi sv. Ane na Puževom bregu u Pobrima koja pripada Župi sv. Ane Volosko. Crkva je prema uklesanoj godini na kamenom nad vratniku njezina portala proširena 1708. godine. Ta jednobrodna barokna crkva s izbočenom poligonalnom apisdrom još je i danas u funkciji. Naime, u njoj se misi svake prve nedjelje u mjesecu. U posljednjih 299 godina na njezinom je korpusu bilo je nekoliko građevinskih intervencija. Prva velika građevinska intervencija učinjena je 1708. godine, zatim 1968., pa 1996. i naposljetku 2001. kada je crkva ožbukana žbukom ružičaste boje. Svojim tijelom i skromnim inventarom crkva sv. Ane na Puževom bregu u Pobrima pripada grupi malih, jednostavnih baroknih ladanjskih crkava, kojih je veliki broj na dugom longitudinalnom području od Kastva, preko Lovrana, Mošćenica, Brseča do Plomina na istočnoj obali Istre, odnosno stare Liburnije.

Povijest sakralnih objekata na liburnijskome području od Kastva do Plomina vrlo je raznolika, ali istovremeno i vrlo slična. Na prostoru oko Kvarnerskoga zaljeva razlikujemo više tipova crkvice. To su male i skromne ladanjske crkve, grobljanske, obiteljske ili zavjetne te nešto veće po veličini od potonjih, župne crkve u gradskim srednjovjekovnim aglomeracijama, uz koje susrećemo i zvonik, kao najistaknutiji dio sakralnoga objekta. On svojim vertikalnim volumenom dominira cijelim područjem pojedine župe, odnosno u starijim povijesnim razdobljima područjem nekadašnje srednjovjekovne komune. Nadalje, iz korpusa zvonika iščitavaju se stilske odlike, značajke i izrazi romaničkoga, gotičkoga, renesansnoga i baroknog graditeljstva na tlu liburnijske Hrvatske. Tijekom svoje povijesti sve su crkvice i crkve na tome prostoru, nakon izgradnje, na svome tijelu doživljavale različite intervencije, od pregradnje i dogradnje do proširenja u želji da se prilagode njihovoj osnovnoj katoličanskoj funkciji. Sve te intervencije treba zahvaliti vrijednim rukama domaćega pučkoga majstora, koji je dobro poznao umijeće i bio sklon graditeljskim utjecajima i uzorima, sa zapada i sjevera, kako bi svojim sumještanima i župljanima podario božji hram dostojan poštovanje i hvale.¹

Današnja Župa sv. Ane u Voloskom ima tri crkve: crkvu sv. Roka, čiji se nastanak datira u XVI. st., župnu crkvu sv. Ane koja je izgrađena sredinom XIX. st. u Voloskom i crkvu sv. Ane na Puževom bregu² u Pobrima.³ To je po starosti druga crkva, nakon sv. Roka, u Župi sv. Ane Volosko. A crkva sv. Ane u Voloskom na položaj župne crkve uzdignuta je sredinom XIX. stoljeća (1846. godine).

Zavjetna crkvice Sv. Ane, o kojoj je u ovome prilogu riječ, smještena je podno Učke na blagaj zaravni na Puževom bregu u mjestu Pobri. Prema kazivanju pokojnog zvonara Josipa Meaka⁴, na mjestu današnje crkve već je u XV. st. (1435. godine) bila zavjetna kapela sv. Foške (lat. Fusca).⁵ Taj podatak još uvijek nije potpuno istražen, ali se prema strukturi kamenoga zida (građenoga od različitih kamenih oblika) i staroj žbuci današnje južne trostrane kapele crkvice sv. Ane može pretpostaviti o postojanju starijega sakralnoga objekta.

¹ Vesna BAUER MUNIĆ, *Sakralna arhitektura istočnoistarskih komuna od XII. do XVII. stoljeća. Prilog spomeničkoj topografiji*, Zagreb, 2005., str. 171-175.

² I s t a, *Sakralna arhitektura...*, n. dj., str. 99-103.

³ Darinko MUNIĆ, *Prezimana kastavskih obitelji i pojedinaca iz 1723. godine*, Kastav, 1990. U popisu kastavskih podložnika nalazimo 13 kućedomaćina (od čega su trojica nasljednici svojih prethodnika) s prezimenom Pux = Puž. Riječ je, dakle, o posvojnome pridjevu "Pužev" i imenici "breg". Slično tome je i primjerice Viskov (Viškov) breg, danas mjesto i općina Viškovo.

⁴ Dana 21. travnja 2007. Josip Meak, zvonar u Pobrima, prenio mi je usmenu tradiciju o postojanju crkvice sv. Foške još u XV. stoljeću.

⁵ Sv. Fuska / Foška je zaštitnica od bolesti, a potiče na zdrav život, ozdravljenje i povratak molitvi. O tome usporedi: Anđelko BADURINA "Sveta Fuska" u: *** *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Zagreb, 1979., str. 236.

Riječ je o zavjetnoj kapeli sv. Foške, crkvi koja je bila podignuta na nekada usamljenoj livadi i udaljena od malih okolnih naselja te orijentirana u pravcu sjever-jug. Naime, u XV. st. na tome je područje harala kuga, pa se prema svemu sudeći upravo tada izgradila kapela sv. Foške kako bi Kastavce zaštitila od pogubne pošasti i drugih kužnih bolesti.

Iz početka XVIII. st. do nas dolazi urezana godina 1708., na kamenom nadvratniku ulaznih vratiju zavjetne crkvice sv. Ane. Prema toj uklesanoj godini može se ustvrditi da je u to vrijeme došlo do velikoga graditeljskoga zahvata na prvotnoj crkvi sv. Foške. Tada je započelo njezino proširenje i izgradnja nove crkvene građevine na maloju zaravni brežuljka Pužev breg, iznad luke i mjesta Volosko. Naime, prema listini poznatoj po imenu "Utemeljenje"⁶ kastavski je kanonik Juraj Jušić izgradio crkvicu u čast sv. Ane početkom XVIII. st., tj. 1708. godine. Crkvice je Kastavcima i Vološćanima služila za procesije koje su se održavale na "prosne dane". Ona je u to vrijeme bila jedina zavjetna crkvice sv. Ane na cijelome tome području. Druga po redu godina koja se spominje u svezi s crkvicom sv. Ane također je iz prve polovice XVIII. stoljeća, a to je godina 1711. Prema B. Fučiću te je godine dovršena crkva i oltar sv. Ane.⁷

Danas je crkvice sv. Ane jednobrodna barokizirana zavjetna kapela, koju čine trijem – "štrem" ili lopica, crkvena dvorana, južna bočna isturena trostrana kapela sv. Foške i peterostrano istureno svetište sv. Ane s nišom⁸ na vanjskome zidu. Njezina je današnja prostorna orijentacija u odnosu na prvotnu orijentaciju sv. Foške sjever-jug, sakralna, tj. istok-zapad, što znači da je njezin glavni ulaz na zapadnoj, a svetište na istočnoj strani. Svojim volumenom, veličinom i izgledom ona je bila u davnini prilagođena prirodnom ambijentu zaravni na Puževom bregu. Međutim, danas je uz samu crkvicu izgrađena cesta, čime je ona izgubila svoj dominantan položaj, a umanjena je i okrnjena ljepota njezine forme.

Prema njezinom je tlocrtu⁹ vidljivo da je riječ o jednobrodnom longitudinalnom prostoru, tj. crkvenoj dvorani, koja se profiliranim lučnim završetkom na istočnoj strani odvaja i naglašava povišeno peterostrano svetište sv. Ane. Na južnome bočnom zidu dvorane smjestila se niša sv. Foške (svetište prvotne kapele), koja se također odvaja od središnjega prostora profiliranim lukom, gotovo identičnom onome na svetištu. Krovna konstrukcija kojom se natkriva prostor crkvice svodna je – zrcalnoga

⁶ Listina o "Utemeljenju" prema: Petar BRUSIĆ, *Naš zavičaj*, Volosko, 1977., str. 4. Vidjeti također iskaz o oporuci kastavskoga popa Jurja Jušića, od 2. rujna 1708., koji je utemeljio crkvicu sv. Ane u Pobrīma, u Branko FUČIĆ, *Glagoljski natpisi*, Zagreb, 1982., "Volosko", str. 361.

⁷ B. Fučić, *Glagoljski natpisi*, n. dj., "Volosko", str. 361.

⁸ Prema riječima zvonara J. Meaka u zidnoj niši apsida bila je slika sv. Petra. Danas je u niši raspelo, poklon zvonara iz Voloskoga.

⁹ Arhitektonske snimke (tab. I.-IV.) izradila je Tatjana Grce, dipl. ing. arh., u lipnju 2007., na čemu joj iskreno zahvaljujem.

tipa, što znači da u gornjem dijelu završava ravnom plohom, a kod ulaza s unutrašnje desne strane usađena je u zid okrugla kamena škropionica.

Crkvice sv. Ane, iz XVIII. st., ima jednostavno pročelje sa središnjim glavnim ulazom, jednim pravokutnim prozorskim otvorom s desne strane i kružnim potkrovnim prozorom. Iznad pročelja, a u osi dvoslivnoga krovišta, nalazi se preslica, tj. zvonik s jednim zvonom. Ona je sakralnome objektu pridodana u XX. stoljeću. Samo je južni zid crkvice skromno raščlanjen, odnosno otvoren prozorima, i to jednim pravokutnoga oblika, koji je identičan s onim na pročeljnom zidu, te prozorom lučnoga oblika novijega datuma, na svetištu. Prema obradi grednih okvira – erti na pravokutnom bočnom prozoru i okvirnim gredama portala može se zaključiti da one pripadaju starijoj fazi izgradnje sakralnoga objekta. Isto tako i na bočnim zidovima svetišta sv. Foške nalaze se izduženi otvori, gotovo bi se moglo reći urezi u zidnoj masi izbočene južne kapele.

Sedamdesetih godina XX. st. (1968. godine), u vrijeme župnika Petra Brusića, započinje uređenje fasade, prozora i ulaznih vrata na crkvi sv. Ane u Pobrима. Tada je nakon uređenja crkvice učinjen i novi nosač za zvonu od hrastovog drva, kojim je promijenjen stari istrošeni nosač. Na zvonu koje potječe iz XIX. stoljeća nalazi se natpis sljedećega sadržaja:

*"n. 1202. opus
Antonii Samassa
Labaci 1857."*¹⁰

Također se na zvonu, s njegove vanjske strane, nalaze i dva prikaza. Prvi je reljef frontalni prikaz Krista, sina Božjega, s aureolom, a drugi prikazuje sv. Anu.

Treća intervencija u crkvi sv. Ane dogodila se potkraj prošloga XX. st. u vrijeme sadašnjega župnika u Voloskom mons. Josipa Šimca. Godine 1996. crkvice je osvježena novom fasadom, novim dvoslivnim krovom, novim drvenim vratima, a u njezinoj unutrašnjosti provedena je elektrifikacija te povišenje podne razine, kao i njezino popločenje istarskim ugrađenim kamenim pločama. Najznačajnija preinaka toga vremena obavljena na crkvi bila je dogradnja trijema – "štrema" s troslivnim krovom, na njezinom pročeljnom zidu. Trolisno krovno pokriva otvorena gredna konstrukcija koja počiva na dva stupa prenijeta iz crkvice sv. Roka u Voloskom. Krovno pokriva otvorenu grednu konstrukciju trijema, a on natkriva otvoreni prostor ispred crkvenoga ulaza. U to je vrijeme također izvršeno i popločenje poda pred crkvom na vanjskome prilaznom prostoru.

¹⁰ Pisani sadržaj sa zvona pročitali su 21. travnja 2007. Tatjana Grce, dipl. ing. arh., i Zoran Meak, sin zvonara Josipa Meaka, na čemu im zahvaljujem.

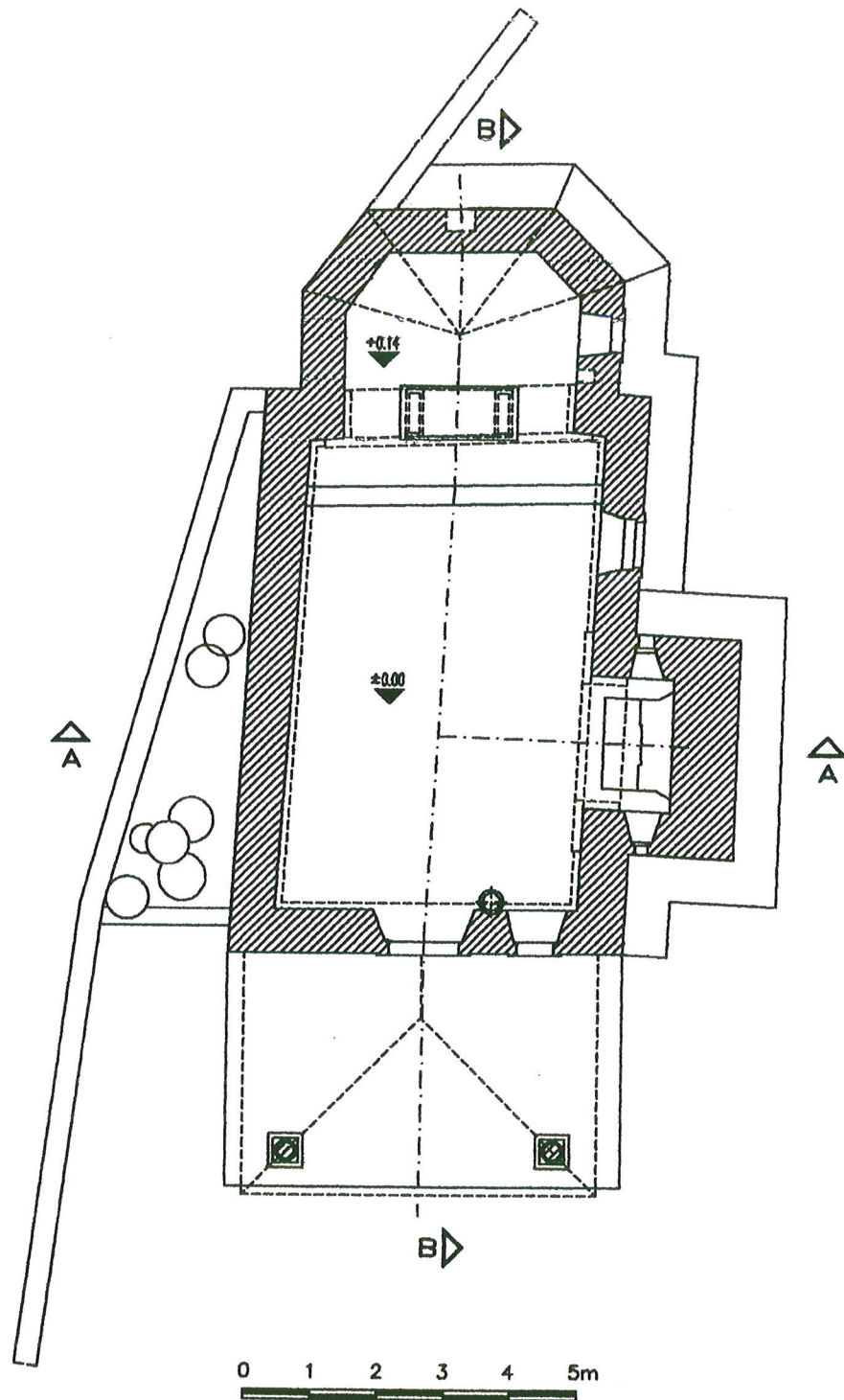
Posljednja obnova crkve dogodila se na početku našega trećega tisućljeća u rujnu 2001. godine, kada su vanjski zidovi crkvice osvježeni žbukom ružičaste boje.

Novouređena zavjetna crkvice sv. Ane na Puževom bregu primila je blagoslov 28. listopada 2001. od riječkoga nadbiskupa i metropolite mons. dr. sc. Ivana Devčića. Crkvice je u funkciji i u njoj se misi svake prve nedjelje u mjesecu.

Danas unutrašnji crkveni prostor rese dva oltara: oltar sv. Foške i oltar sv. Ane, slike, kip i sv. Ane i sv. Antuna, vaze na oltarima te raskošan luster. Sve su to darovi ljudi dobre volje, ispunjenih ljubavlju i dobrotom, pa ih stoga ovdje i navodim. To su već spomenuti velečasni Josip Šimac, pok. Katica Puž - Vidićeva, Roncelli Lucia Ludovici, Janko i Milica Slavić te zvonar iz Voloskoga.

Crkvice sv. Ane u Pobrima, bez obzira na njezine preinake kroz proteklih tristo godina, svjedok je o snažnoj prisutnosti katoličanstva u ovome kraju, o živome tijelu, tj. o hrvatskome puku koji je životno povezan s Kristom. Isto tako, ona ukazuje na inventivnost domaćega pučkoga graditelja, koji je svoje umijeće i vještinu gradnje prilagodio zahtjevima vremena, intervenirao u prostoru i stvorio novi oblik usklađen s estetikom svoga liburnijskoga prostora. Tako je to bilo i sa zavjetnom crkvicom sv. Ane u Pobrima. Od prvotne kapele posvećene sv. Fuski/Foški, proširenjem i dogradnjom crkvene lađe i peterostranoga svetišta, nastala je veća barokna kapela slična i povezana s ostalim ladanjskim crkvicama ovoga našega liburnijskoga područja. Stilske značajke na crkvici izraženije su u naglašenosti horizontalnoga volumena u odnosu na visinu (vertikalnu), kao i nižem postavu prozorskih otvora.

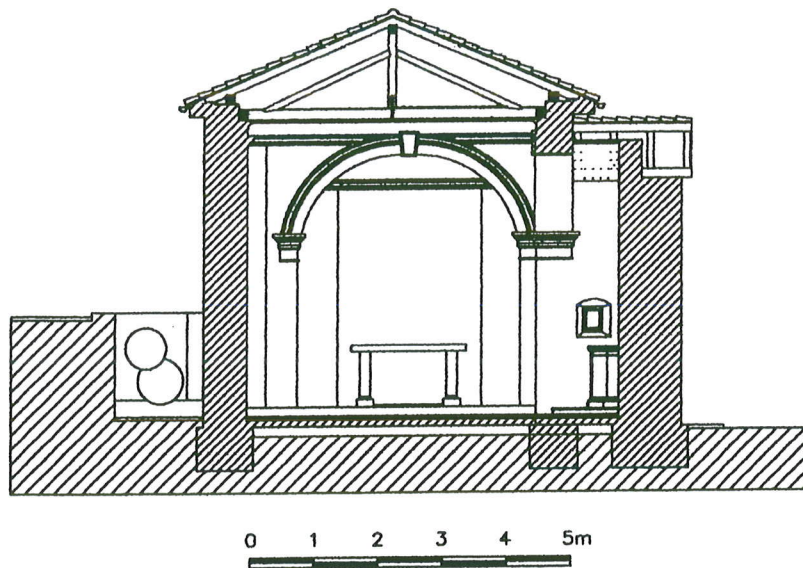
Tabla I.

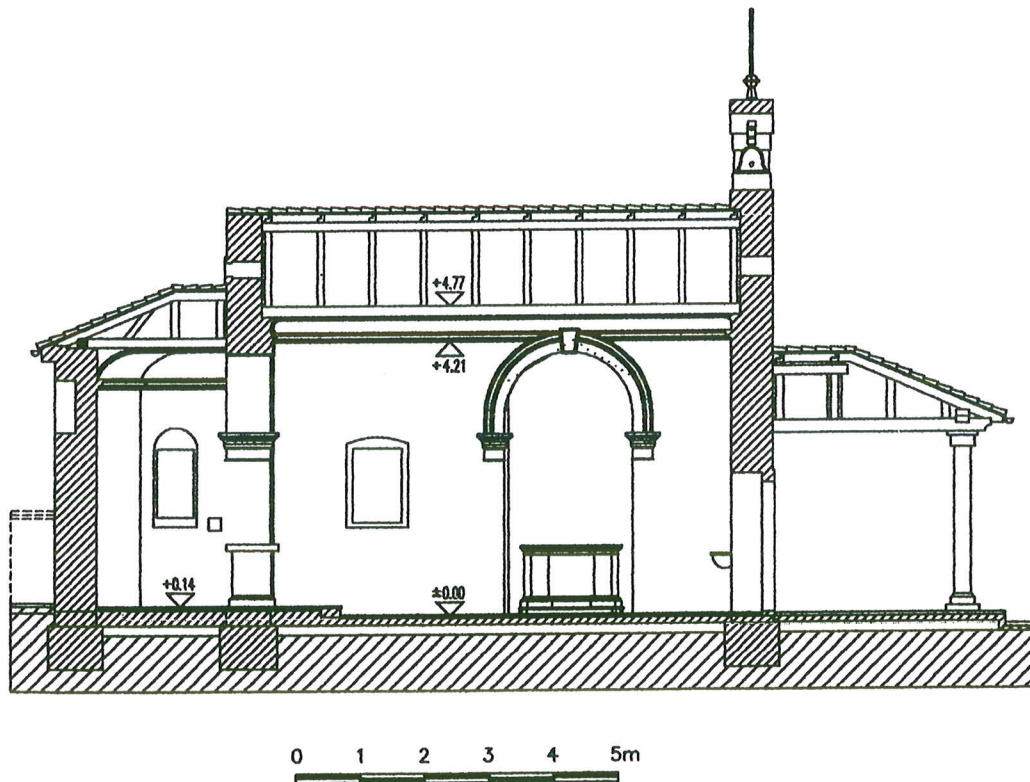
Tatjana Grce, d.i.a.

Sl. 1. Tlocrt crkvice sv. Ane u Pobrima

Tabla II.

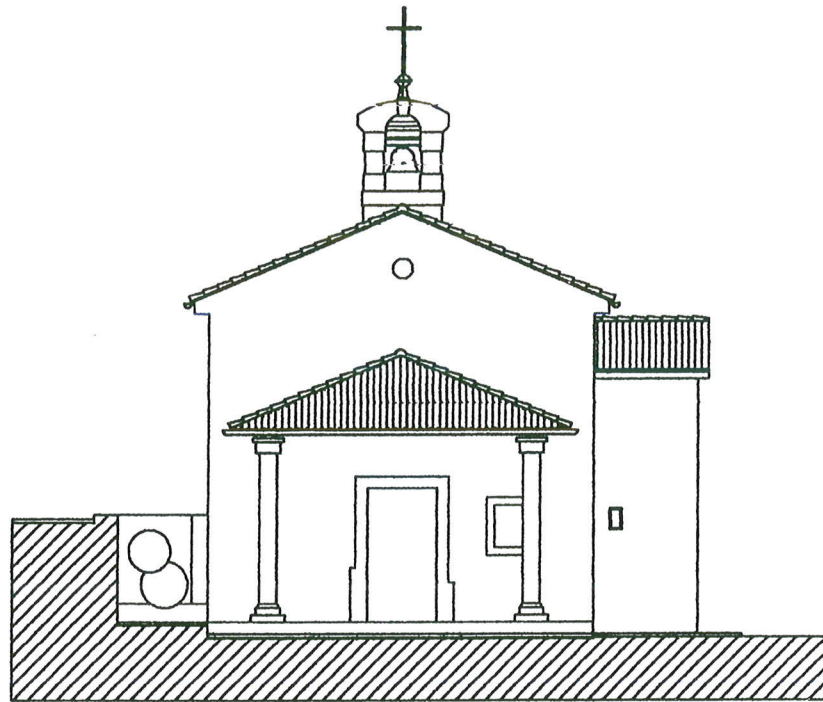
Sl. 1. Poprečni presjek apside crkvice sv. Ane

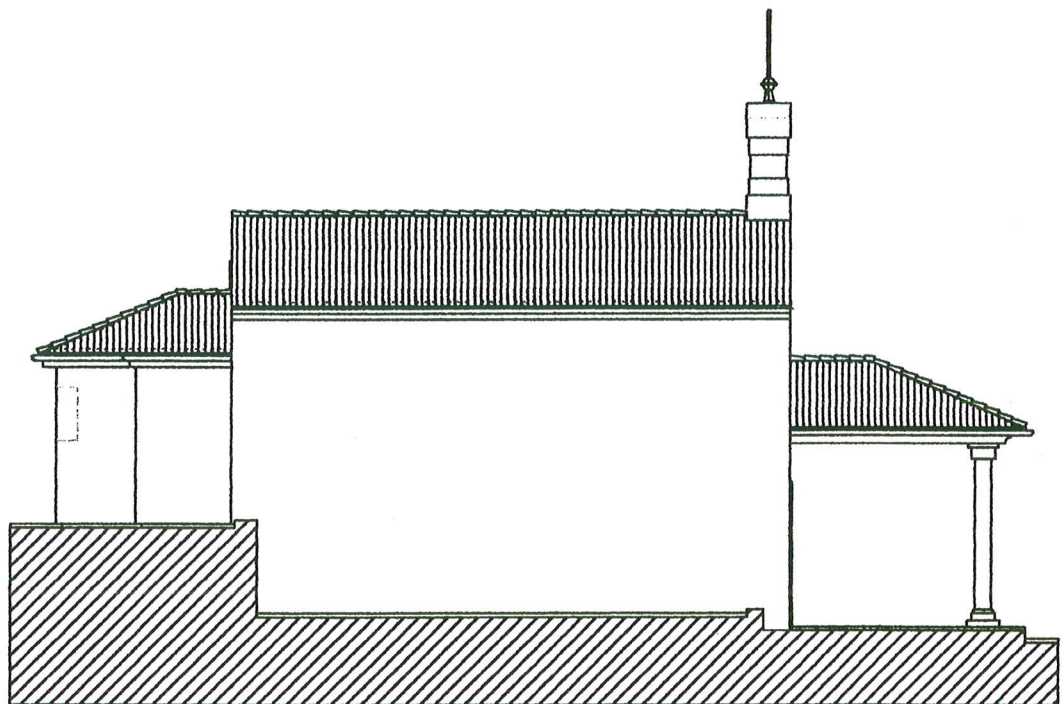
Tatjana Grce, d.i.a.

Sl. 2. Uzdužni presjek korpusa crkvice sv. Ane

Tabla III.

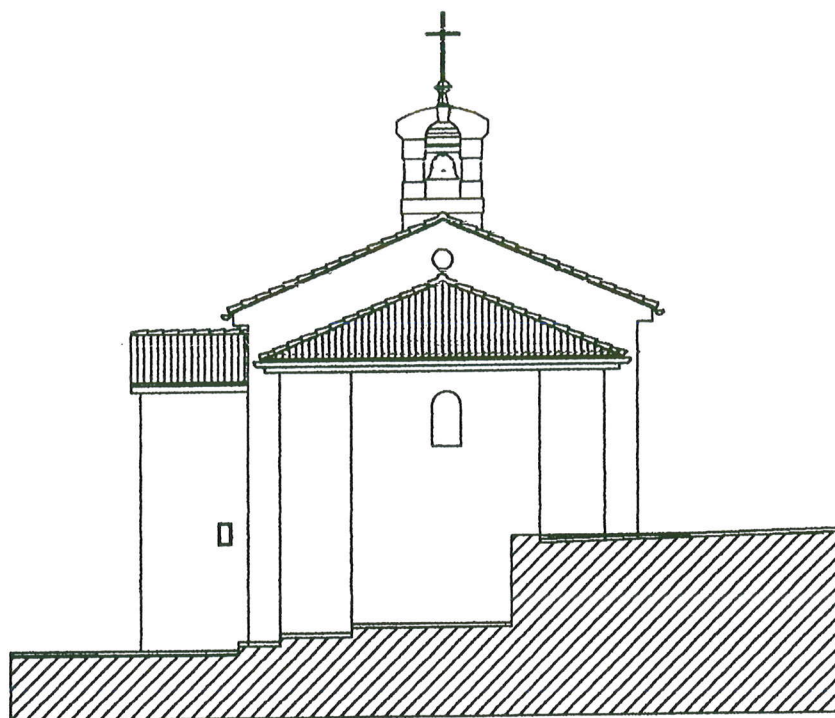
Sl. 1. Pročelje crkvice sv. Ane

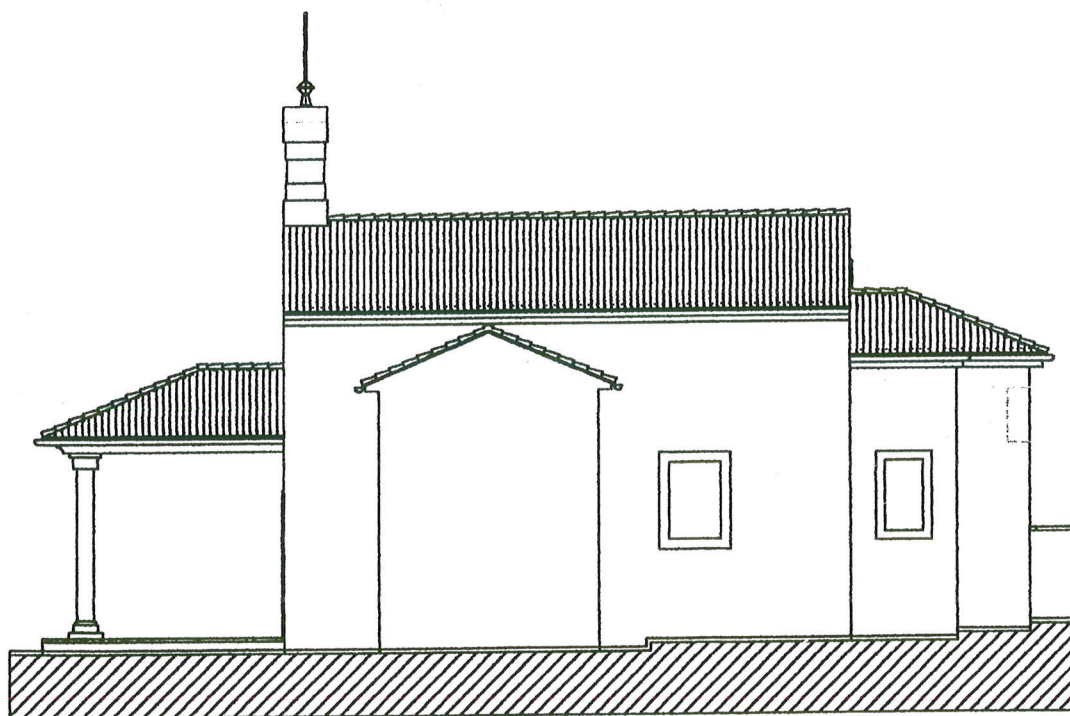
Tatjana Grce, d.i.a.

Sl. 2. Bočna sjeverna fasada

Tabla IV.

Sl. 1. Začelje crkvice sv. Ane

Tatjana Grce, d.i.a.

Sl. 2. Bočna južna fasada crkvice sv. Ane

Tabla V.

Sl. 1. Današnje pročelje crkvice sv. Ane

Sl. 2. Bočni pogled na crkvicu sv. Ane

RIASSUNTO

LA CHIESA DI SANT'ANNA A POBRI SUL PUŽEV BREG

Dr. sc. Vesna BAUER MUNIĆ

La chiesa di Sant'Anna sul Pužev breg apparteneva dalla metà del XIX secolo, assieme alla chiesa di San Rocco e a quella voloscana di Sant'Anna, alla parrocchia di Volosca (Volosko). Precedentemente entrambe facevano parte della vecchia parrocchia di Castua (Kastav), e la più antica di loro è la chiesa di San Rocco che risale alla metà del XVI secolo..

La seconda più antica nella parrocchia di Volosca è la chiesa di Sant'Anna sul Pužev breg. È stata costruita dal canonico castuano Juraj Jušić, e l'anno iscritto sull'architrave dell'ingresso (1708) testimonia l'anno della sua edificazione. Inizialmente si è trattato di una chiesa votiva dedicata a Sant'Anna e Santa Fosca. Nella cronologia della chiesa l'anno successivo è il 1711, annotato dal prete Jakov Volčić, e riferito all'ultimazione della costruzione della chiesa e dell'altare (secondo quanto affermato da B. Fučić nell'opera Glagoljski natpisi).

In effetti, la chiesa di Sant'Anna è un edificio a una navata con portico, cappella laterale sul muro meridionale e abside pentagonale. L'aggiunta di quest'ultima ha decretato la perdita dell'autenticità della chiesa nel 1868, come pure il successivo arrivo del portico (1996/97). Comunque sia, queste non sono le uniche aggiunte sovrastrutture costruite sulla chiesa di Sant'Anna.

Il più ampio spazio della chiesa è la navata centrale interna. Sulla chiesa di Sant'Anna sono evidenti anche tracce del lavoro svolto da parte di un maestro locale, come tracce sui muri delle altre chiese campagnole del territorio orientale dell'Istria liburnica.